

Janusz Czechowski

Rola poselstwa RP w Helsinkach w kreowaniu polsko-fińskich relacji gospodarczych w dwudziestoleciu międzywojennym

Słupskie Studia Historyczne 18, 211-223

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JANUSZ CZECHOWSKI

AKADEMIA POMORSKA W SŁUPSKU

ROLA POSELSTWA RP W HELSINKACH W KREOWANIU POLSKO-FIŃSKICH RELACJI GOSPODARCZYCH W DWUDZIESTOLECIU MIĘDZYWOJENNYM

Stosunki dyplomatyczne pomiędzy Polską i Finlandią nawiązane zostały 8 marca 1919 r. Naturalną konsekwencją była wzajemna wymiana przedstawicielstw. Pierwszym¹ ambasadorem RP mianowany został – od 1 stycznia 1920 r. – Michał Sokolnicki. Wcześniej – od 1 grudnia 1918 r. – interesy polskie w Helsinkach reprezentował chargé d'affaires i konsul Mikołaj Samson-Himmelstjerna. Jeszcze wcześniej, wiosną 1918 r. w charakterze konsula pojawił się w Helsinkach przedstawiciel polskiej Rady Regencyjnej Tadeusz Ziabicki². Oprócz ambasady w Helsinkach Polska miała od 1932 r. dwa konsulaty honorowe: w Viipuri (opieka konsularna nad prowincją Viipuri i Mikkeli) oraz Tampere (departament Harne), a od roku 1939 jeszcze jeden w Turku (departament Turku, Pori i obszar Wysp Alandzkich)³. Pierwszym⁴ pełnomocnikiem Finlandii w Warszawie został od 14 listopada 1919 r. Karl Walter Boris Gyllenbøgel. Jego urząd podniesiono 30 kwietnia 1920 r. do rangi ambasadora⁵.

Finlandia nie znajdowała się w głównym nurcie polskiej aktywności dyplomatycznej. Bezpieczeństwo Polski jednak wymagało, aby doszło do politycznego aliansu

¹ Kolejnymi ambasadorami Polski w Finlandii do 1940 r. byli: Tytus Filipowicz (1922-1927), p.o. ambasador chargé d'affaires Tomasz Bielski-Sariusz (1927-1928), Franciszek Charwat (1928-1935), Henryk Sokolnicki (1936-1941). Patrz: R. Pullat, *Stosunki polsko-fińskie w okresie międzywojennym*, Warszawa 1998, s. 31-32.

² *Wspomnienia Antoniego Zygmunta Ropelewskiego, pierwszego prezesa Zjednoczenia Polskiego, spisane w Londynie 14 maja 1966 r.*, „Nasz Biuletyn”, biuletyn Zjednoczenia Polskiego w Helsinkach 2007, nr 72, kwiecień-maj, s. 5.

³ R. Pullat, *Stosunki polsko-fińskie...*, s. 30-31, 33. Por. także: *Rocznik służby zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej wg stanu na 1 kwietnia 1933 roku*, Warszawa 1933, s. 208; A. Wasilewski, *Polska służba konsularna 1918-1939*, Toruń 2004, s. 194 oraz W. Skóra, *Służba Konsularna Drugiej Rzeczypospolitej. Organizacja, kadry i działalność*, Toruń 2006, s. 881.

⁴ Kolejnymi ambasadorami Finlandii w Polsce w okresie międzywojennym byli: Erik Gustav Ehrström (1922-1926), Hjalmar Procopé (1926-1927), Karl Gustav Idman (1928-1938), Bruno Rafael Kivikoski (1938-1939). Patrz: R. Pullat, *Stosunki polsko-fińskie...*, s. 38-42.

⁵ Tamże, s. 38.

pomiędzy państwami powstałymi w wyniku terytorialnych przeobrażeń w Europie Środkowo-Wschodniej po I wojnie światowej. W interesie polskiej racji stanu był więc ścisły związek z Litwą, Łotwą, Estonią i Finlandią. Chodziło o próby budowy bloku państw, który byłby w stanie przeciwstawić się różnym formom zagrożenia wynikającym z sąsiedztwa Rosji Radzieckiej. Starania państwa polskiego, zmierzające ku takim właśnie rozwiązaniom, nie zostały uwieńczone sukcesem. Republiki bałtyckie i Finlandia inaczej interpretowały bieżące wydarzenia, inna też była wizja zbiorowego bezpieczeństwa w regionie. Nie oznacza to oczywiście, że nie pojawiały się wątki wspólne, które okresowo dynamizowały wzajemne kontakty na płaszczyźnie głównie polityczno-wojskowej, ale także gospodarczej.

Relacji gospodarczych nie można rozpatrywać w oderwaniu od ogólnej sytuacji politycznej. Wymiana towarowa Polski z Finlandią i wejście na tamtejsze rynki służyły, co oczywiste, rozwojowi polskich interesów gospodarczych. Błędne byłoby jednak mniemanie, że sprawy handlowe miały wpływ tylko na sferę ekonomiczną we wzajemnych stosunkach. W istocie związki gospodarcze w latach dwudziestych i trzydziestych były zawsze elementem wiążącym partnerów także w znaczeniu *stricte* politycznym, a akcentem dodatkowym stało się wypieranie wpływów państwa trzeciego, tego zwłaszcza, które uznawano za wrogie. Rzeczpospolita zainteresowana była eliminacją przede wszystkim obecności niemieckiej z tych wszystkich sfer życia Finlandii, gdzie tylko było to możliwe. Sprawa stała się o tyle istotna, że niezwykle silna propaganda Niemiec skutecznie blokowała polskie inicjatywy gospodarcze na terytorium fińskiego partnera⁶. Jak meldował attaché wojskowy płk Mieczysław Pożerski, wśród Finów „rosła akceptacja wszystkiego, co pochodziło z Niemiec, pojawiło się uznanie dla potęgi niemieckiej armii, dla kultury i gospodarczego potencjału”⁷. Problem ten dostrzegał i zgłaszał Ministerstwu Spraw Zagranicznych (MSZ) w Warszawie polski poseł w Helsinkach, Tytus Filipowicz. Dyplomata ów pisał: „w prywatnych rozmowach, gdy starałem się zwrócić uwagę na wyniki, jakie mogą wypłynąć dla Finlandii z wyraźnego zaangażowania się na stronę Niemiec, odpowiadano mi po prostu, że prąd jest tak silny, iż płynąć przeciw niemu nie sposób”⁸.

Biorąc powyższe pod uwagę, nie było dziełem przypadku, że problematyką gospodarczą zainteresowane było MSZ w Warszawie. Świadczy o tym chociażby fakt, iż w programie zjazdu ministrów spraw zagranicznych państw bałtyckich, który odbył się w marcu 1922 r. w stolicy Polski, znalazły się kwestie ekonomiczne⁹. Związki gospodarki z polityką podkreślał polski attaché wojskowy w stolicy Finlandii kpt. Marian Chodacki, sugerując władzom w Warszawie większe otwarcie na towary fińskie. Dyplomata ów stwierdził: „czynnikiem niezmiernie silnym i wybitnie wpływa-

⁶ J. Czechowski, *Rola Niemiec w świadomości Finów. Związki z Niemcami i propaganda niemiecka w Finlandii w latach 1917-1939*, „Zapiski Historyczne” 2009, z. 3, s. 35-36. Propaganda o antypolskiej wymowie miała jeden zasadniczy cel, który polegał na podważeniu wiarygodności państwa polskiego, a tym samym na niedopuszczeniu do żadnych, w tym gospodarczych, związków Finlandii z Rzeczypospolitą. Por.: tamże, s. 36.

⁷ Tamże, s. 33.

⁸ AAN, MSZ, sygn. 5805, k. 47, pismo Poselstwa RP w Helsinkach do MSZ w Warszawie z 20 III 1923 r.

⁹ AAN, MSZ, sygn. 5194, k. 39, program zjazdu bałtyckiego w Warszawie z marca 1922 r.

jącym na politykę zagraniczną Finlandii jest troska o uzyskanie rynków zbytu czy otwarcie ich, a to dla zapewnienia sobie równowagi z olbrzymim, koniecznym importem. Stąd w wielu wypadkach analogia między polityką zagraniczną a ekonomiczną¹⁰. W rezultacie rosło zainteresowanie Finów tym, co działo się w polskiej gospodarce, o czym świadczyły dyplomatyczne meldunki płynące z Warszawy. Tak było m.in. na początku 1932 r., kiedy pojawiła się francuska propozycja ekonomicznego zjednoczenia krajów naddunajskich. Fiński ambasador w Warszawie, Karl Gustav Idman, wyczerpująco informował ministra spraw zagranicznych swojego kraju, A.S. Yrjo-Koskinena, o braku zainteresowania Polski tą ideą, opisując jej szkodliwe skutki z punktu widzenia polskich interesów ekonomicznych¹¹.

Jedno z pierwszych polsko-fińskich spotkań ekonomicznych odbyło się 6 marca 1920 r. Przyjęto wówczas następującą deklarację: „Polska i Finlandia oświadczają, że oba kraje dla osiągnięcia bardziej bliskich stosunków ekonomicznych i handlowych podejmą opracowanie traktatu handlowego i nawigacyjnego. Wszelako dla niezwłocznego umożliwienia stosunków gospodarczych Polska i Finlandia zawrą umowę prowizoryczną¹². Dwustronne uzgodnienia mówiły również o zakupie przez Finlandię w Polsce cukru, krochmalu, spirytusu, ziemniaków, produktów naftowych, węgla kamiennego i wyrobów włókienniczych. Fińska oferta dla Polski dotyczyła papieru¹³, niektórych wyrobów drzewnych, granitu, ryb, maszyn rolniczych i mleczarskich oraz statków o małej pojemności¹⁴. Przyszły traktat ekonomiczny, według wstępnych założeń, powinien był dodatkowo uwzględniać kwestie celne, komunikację powietrzną i morską oraz współpracę w dziedzinie kolejnictwa, poczty i telegrafu¹⁵.

Polsko-fiński traktat handlowy zawarto 10 listopada 1923 r. Poszerzony został o podpisaną 30 czerwca 1934 r. umowę dodatkową. Miała ona związek z wejściem w życie 11 października 1933 r. nowej polskiej taryfy celnej i przewidywała przyznanie Finlandii określonych ulg celnych, m.in. na konserwy rybne, niektóre rodzaje obuwia, celulozę, papier, kamienie szlifierskie oraz narzędzia (np. noże, siekiery). Strona fińska zobowiązała się do ujednoczenia ceł na następujące towary: chmiel, cynk, biel cynkowa i ołowiowa, miedź, kwas fosforowy i proch strzelniczy na potrzeby górnictwa¹⁶. Równocześnie z podpisaniem umowy z 30 czerwca 1934 r. rząd polski zdecydował o przyznaniu Finlandii kontyngentów na wiele towarów, otrzymując w zamian prawo do wolnego rynku zbytu w tym kraju z zastrzeżeniem, że nie

¹⁰ AAN, Ataszaty Wojskowe, sygn. A/II/118, k. 510, opracowanie polskiego attaché wojskowego w Helsinkach kpt. M. Chodackiego (bez daty).

¹¹ Ulkoasiainministeriön Arkisto (Helsinki), sygn. 5C13, teczką 9, Pismo ambasadora fińskiego w Warszawie K.G. Idmana do MSZ w Helsinkach z 24 III 1932 r.

¹² AAN, ambasada Londyn, sygn. 330, k. 21, protokół z posiedzenia polsko-fińskiej komisji ekonomicznej z 6 III 1920 r.

¹³ Papier na gazety sprowadzany był do polskich fabryk z Finlandii jeszcze przed wybuchem I wojny światowej. Zobacz: A. Paczkowski, *Prasa codzienna Warszawy w latach 1918-1939*, Warszawa 1983, s. 79.

¹⁴ AAN, ambasada Londyn, sygn. 330, k. 20, protokół z posiedzenia polsko-fińskiej komisji ekonomicznej z 6 III 1920 r.

¹⁵ Tamże, k. 21.

¹⁶ W. Rosiński, *Umowa handlowa polsko-fińska*, „Przegląd Gospodarczy” 1934, nr 16, s. 591.

dotyczyło to węgla kamiennego. Węgiel Finowie sprowadzali z Wielkiej Brytanii, w wymiarze stanowiącym blisko 75% ogólnego zapotrzebowania kraju¹⁷.

Pośród bilateralnych porozumień gospodarczych warto jeszcze wspomnieć o podpisanym 16 lipca 1936 r. w Warszawie przez Jana Szembeka (podsekretarza stanu w MSZ) i Gustawa Idmana (ambasadora Republiki Finlandii) protokole taryfowym, który zobowiązywał do zachowania – na okres roku – na niezmiennym poziomie ceł na te towary przywożone z Finlandii, które były przedmiotem uzgodnień (głównie szeroki asortyment serów)¹⁸. W uzasadnieniu podpisania tego protokołu stwierdzono: „w Finlandii posiadamy wolny rynek. Nie ma tam ograniczeń przywozu ani też trudności dewizowych. Taryfa celna fińska należy do jednej z najniższych”¹⁹.

Porozumieniem w formie not z 17 lipca 1937 r., podpisanych przez ministra Józefa Becka i chargé d'affaires ambasady Republiki Finlandii w Warszawie Tauno Suontausta, przedłużono obowiązywanie stałej stawki celnej na niektóre gatunki serów do 31 lipca 1938 r. Obowiązującą wysokość cła na ten towar podtrzymywano jeszcze dwukrotnie, uzupełniając go o kolejne gatunki²⁰. W dniu 31 stycznia 1938 r., również poprzez wymianę not (Jan Szembek, Gustaw Idman), rozszerzono listę towarów objętych protokołem taryfowym z 16 lipca 1936 r. o olej żywiczny, otrzymywany ubocznie w fińskich fabrykach celulozy²¹.

Rząd polski w okresie międzywojennym zainteresowany był eksportem do Finlandii węgla kamiennego. Jego głównym dostawcą na tamtejszy rynek, szczególnie w pierwszej połowie lat dwudziestych, były firmy brytyjskie. Państwo polskie musiało przełamywać zmonopolizowane dostawy węgla z Wielkiej Brytanii, oferując Finlandii surowiec z polskich kopalń. Z kolei w latach trzydziestych wzmożła się presja Niemiec na przemysłowe koła Finlandii, aby sprowadzały więcej węgla z niemieckich zakładów wydobywczych. W październiku 1936 r. polska ambasada w Helsinkach informowała MSZ w Warszawie o przybyciu do stolicy Finlandii delegacji niemieckiej celem przeprowadzenia rewizji obowiązującej niemiecko-fińskiej umowy handlowej. Według poufnych informacji, jakimi dysponowała polska placówka, niemieccy handlowcy mieli żądać od strony fińskiej zagwarantowania im 20% udziału węgla i koksu w imporcie Finlandii²². Warto podkreślić stały monitoring fińskiego rynku węglowego, prowadzony przez polską placówkę. Dane dotyczące ilości węgla i koksu, który Finlandia sprowadzała na własne potrzeby głównie z Anglii i Niemiec, istotne były dla polskiego eksporterów. Pozwalały bowiem na przedstawienie własnej oferty, dotyczącej zarówno ilości surowca, jak i określonej polityki cenowej. Wielkość zakupów świadczyła ponadto o potrzebach fińskiego rynku, co pozwalało podejmować określone decyzje w sferze planowania. W maju 1936 r. ambasador Henryk Sokolnicki informował polskie MSZ, że import węgla i koksu w ciągu

¹⁷ Tamże, s. 592.

¹⁸ Dziennik Ustaw RP nr 63 z 20 sierpnia 1936 r., poz. 456, s. 1032-1033. Por. także: AAN, MSZ, sygn. 5839, k. 40-43, protokół taryfowy oraz protokół końcowy z 16 VII 1936 r.

¹⁹ AAN, MSZ, sygn. 12812, k. 43, uzasadnienie do protokołu taryfowego z 16 VII 1936 r.

²⁰ Dziennik Ustaw RP nr 62 z 1937 r., poz. 485, s. 1197-1199.

²¹ Dziennik Ustaw RP nr 17 z 1938 r., poz. 126, s. 197-199.

²² AAN, MSZ, sygn. 5814. k. 1, pismo ambasadora RP w Helsinkach H. Sokolnickiego do MSZ w Warszawie z 8 X 1936 r.

pierwszych czterech miesięcy 1936 r. wyniósł w Finlandii 170 tys. ton i był większy od analogicznego okresu w roku poprzednim o 67 tys. ton²³. Szczegółowa analiza fińskiego importu węgla, przeprowadzona przez służby ambasady, pozwoliła na określenie udziału polskiego eksportu w zapotrzebowaniu na ten surowiec. Poniższe zestawienie ukazuje import węgla i koksu przez Finlandię z Polski, Niemiec i Anglii w ujęciu wartościowym.

Wielkość fińskiego importu węgla i koksu w okresie styczeń-kwiecień 1936 r.
w markach fińskich

Kraj	Węgiel	Koks
Polska	6 086 832	1 953 157
Niemcy	10 733 516	9 615 562
Anglia	25 870 990	31 000 230

Źródło: AAN, MSZ, sygn. 5829. k. 2, pismo Poselstwa RP w Helsinkach do MSZ w Warszawie z 28 V 1936 r.

Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Helsinkach nie ograniczyła się w tym przypadku do roli informatora. Na podstawie dobrego rozeznania fińskiego rynku do polskiego eksportera skierowana została uwaga, istotna z punktu widzenia promocji polskiego surowca. Informował o tym chargé d'affaires T. Bielski-Sariusz: „w ciągu ubiegłego miesiąca [...] miał miejsce w Helsingforsie przetarg na 30 000 ton węgla dla fińskich kolei państwowych. Na przetarg powyższy przybył p. Skalski, dyrektor oddziału gdańskiego firmy »West-Export«. W Poselstwie p. Skalski przedstawił się jako delegat »Skarbofermu«. Poselstwo skorzystało z tej sposobności, by poruszyć wobec niego sprawę stworzenia bezpośredniego przedstawicielstwa »Skarbofermu« na Finlandię, motywując ten dezzyderat koniecznością stałych kontaktów osobistych oraz opiniami, z jakimi Poselstwo spotkało się ze strony kompetentnych czynników fińskich uznających, że stworzenie bezpośredniego przedstawicielstwa »Skarbofermu« na Finlandię umożliwiłoby umieszczenie na tutejszym rynku znaczniejszych niż dotychczas ilości węgla”²⁴.

Kwestia stałego polskiego przedstawicielstwa handlowego w Finlandii poruszana była przez ambasadę w Helsinkach jeszcze wielokrotnie. Na początku 1939 r. tak motywowano konieczność jego istnienia: „Polska mogłaby z łatwością zdobyć 5 lub 6 miejsce wśród dostawców rynku fińskiego (w roku 1938 Rzeczpospolita zajmowała 8 miejsce po Anglii, Niemczech, Szwecji, USA, Belgii, Danii i Holandii – dop. J.C.). Tutejsi odbiorcy wysuwają tezę, że handel polega w głównej mierze na osobistym kontakcie pomiędzy dostawcą a odbiorcą. Skarżą się często na brak polskich

²³ AAN, MSZ, sygn. 5829, k. 2, pismo Poselstwa RP w Helsinkach do MSZ w Warszawie z 28 V 1936 r.

²⁴ AAN, MSZ, sygn. 5828, k. 4, pismo Poselstwa RP w Helsinkach do MSZ w Warszawie z 14 V 1928 r.

»kontaktów« oraz podkreślają, że przy osobistym zetknięciu się z przedstawicielem w większości udzielane są zamówienia. Nawiązanie kontaktu za pośrednictwem zwykłej korespondencji nie daje prawie nigdy oczekiwanego wyniku [...]. Komiwojażerowie niemieccy, angielscy i szwedzcy w towarzystwie swojego ajenta lub przedstawiciela opracowują wspólnie rynek parę razy na rok»²⁵. Dalsza bierność strony polskiej w gospodarczych relacjach z partnerem fińskim mogła skutkować – zdaniem ambasadora RP Henryka Sokolnickiego – tym, że „zamiast utrzymywać się przy obecnym status quo, Polska stopniowo będzie wyeliminowana z tutejszego rynku jako dostawca”²⁶. Zatem obecność reprezentatów polskich firm w Finlandii była wysoce niewystarczająca. Co prawda już w 1924 r. przedstawiciele przemysłu polskiego obecni byli na corocznych targach w Helsinkach, ale ta forma dwustronnych kontaktów nie osiągnęła nigdy pułapu, który miałby bezpośredni wpływ na intensyfikację gospodarczej współpracy²⁷. Mając však nadzieję na poprawę sytuacji, Sokolnicki sugerował: „Polska musi szukać swoją klientelę, tak jak inni eksporterzy to czynią. A nie na odwrót, czekać na jej przyjazd, czy ograniczać się do korespondencji. Dla młodego pokolenia kupieckiego potrzebna jest pozytywna aktywność handlowa. Dla wyszkolenia tego pokolenia ważnym jest osobiste zetknięcie się z rynkami odbiorczymi własnej wytwórczości. Bez takiego osobistego kontaktu będzie każda aktywność handlowa połowiczną”²⁸.

Podstawowa rola polskiego poselstwa sprowadzała się jednak do monitorowania stanu fińskiej gospodarki, wskazywania aktualnych zmian w preferencjach handlu zagranicznego, w przemyśle i rolnictwie oraz transporcie i komunikacji. Dane te, analizowane później przez polskie czynniki decyzyjne, miały wpływ na określenie przez Warszawę form i dziedzin gospodarczej współpracy z bałtyckim sąsiadem. W 1936 r. ambasador H. Sokolnicki informował MSZ w Warszawie o rozwoju nowych gałęzi przemysłu w Finlandii: „dzięki doskonałym wynikom działalności państwowej kopalni miedzi w Outokumpu, przystąpiono do ponownej eksploatacji starych kopalń, które unieruchomiono na początku bieżącego stulecia wobec ich nieopłacalności. Prace zostały wobec tego podjęte w kopalniach miedzi w Pitkäranta oraz kopalniach ołowiu, cynku i miedzi w Orijärvi. Finlandia już rozpoczęła eksportować stopy z tych metali [...]. Państwowa Komisja Geologiczna Finlandii znalazła w 1934 r. wielkie obszary niklowe w Petsamo (północna Finlandia), których eksploatację przez trust anglo-amerykański zapoczątkowano w 1935 r. [...]. Z rudy miedzianej w Outokumpu otrzymuje się obecnie również siarkę dla tutejszego przemy-

²⁵ AAN, MSZ, sygn. 9438, k. 9, pismo Poselstwa RP w Helsinkach do MSZ w Warszawie z 3 II 1939 r.

²⁶ Tamże, k. 10. Dalej Henryk Sokolnicki pisał: „mając saldo aktywne, lecz nie posiadając kontaktu, Polska uważana będzie jako dostawca, dla którego Finlandia nie jest partnerem ciekawym. [...] Musimy więc wykazywać większe zainteresowanie rynkiem fińskim, umożliwiając naszym kupcom wejście na tutejszy teren, aby go utrzymać i nawiązać nowe kontakty”. Zob. tamże.

²⁷ AAN, Ataszaty Wojskowe, sygn. A/II/92 k. 346, pismo attache wojskowego przy ambasadzie RP w Helsinkach rotmistrza Aleksandra Łubieńskiego do Oddziału II Sztabu Generalnego z 27 V 1924 r.

²⁸ AAN, MSZ, sygn. 9438, k. 11, pismo Poselstwa RP w Helsinkach do MSZ w Warszawie z 3 II 1939 r.

slu papierniczego. W niedalekiej przyszłości będzie Finlandia mniej lub więcej uniezależniona od importu tego surowca [...]. Do produkcji wapna dla rolnictwa przystąpiono w firmie Kalkkima O.Y. w okolicach Kemi. Kolosalny rozwój osiągnęły towarzystwa Pargas Kalkbergs A.B. i Lojo Kalkverks A.B. – największe obecnie przedsiębiorstwa północnej Europy w dziedzinie cementu. Dzięki ich działalności została Finlandia prawie że uniezależniona od zagranicznego importu w tej branży [...]. Finska Mineral A.B. – firma eksploatująca kopalnie azbestu w Finlandii – pokrywa już obecnie zapotrzebowanie kraju i eksportuje nadwyżkę za granicę [...]. Bardzo szybko rozwinął się przemysł kamieniarski, który przystąpił do eksportu na wielką skalę granitu surowego, półobrobionego i uszlachetnionego [...]. Kopalnie kwarcytu w Karelii fińskiej umożliwiły Finlandii uniezależnienie się od importu szkła wodnego, tak potrzebnego surowca dla tutejszego wielkiego przemysłu mydlarskiego [...]

„²⁹”

Obserwacja fińskiej sceny gospodarczej dotyczyła również zakresu ekonomicznych kontaktów Finlandii z państwami trzecimi. W 1925 r. polski attaché wojskowy w Helsinkach mjr Konrad Libicki donosił: „Finlandia w chwili obecnej zawarła następujące umowy i traktaty handlowe: z Francją, Estonią (obecnie prowadzi się rewizję traktatu), Niemcami (umowa handlowa prowizoryczna), Szwecją (tylko umowa nawigacyjna), Wielką Brytanią, Holandią, Danią, Islandią, Belgią, Luksemburgiem, Polską, Włochami, Hiszpanią, Norwegią (tylko umowa nawigacyjna). Zawarto również, lecz nie wprowadzono w życie, traktaty z Łotwą i Japonią. Przygotowuje się zawarcie traktatów ze Stanami Zjednoczonymi, Węgrami, Szwajcarią, Brazylią i Chinami. Prezydent Republiki ratyfikował konwencję, dotyczącą połączenia kablowego pomiędzy Finlandią a Estonią³⁰. Podobnie było z inną kwestią. W 1925 r. w Helsinkach Dania, Estonia, Finlandia, Litwa, Łotwa, Niemcy, Norwegia, Polska, Szwecja, Wolne Miasto Gdańsk oraz ZSRR podpisały porozumienie o zwalczaniu kontrabandy alkoholu. Do 1927 r. polski parlament zwlekał z jego ratyfikacją, co wywoływało niezadowolenie strony fińskiej. Ambasador Tytus Filipowicz był także adresatem wątpliwości związanych z wejściem w życie tej umowy, które wyrażał minister spraw zagranicznych Finlandii Väinö Voionmaa. Sprawa była o tyle istotna dla Finów, że w razie odrzucenia porozumienia przez polski Sejm mogło ono nie obowiązywać również pozostałych partnerów. Np. Niemcy, którzy umowę ratyfikowali, „wstrzymują wręczenie dokumentów ratyfikacyjnych dając do zrozumienia, że uzależniają to od ratyfikowania przez Polskę³¹. Według uwag polskiego ambasadora, prezentowanych wobec polskiego rządu, brak ratyfikacji umowy o kontrabandzie alkoholu byłby w interesie Niemiec, gdyż porozumienie „biło po kieszeni przede wszystkim gorzelników i eksporterów niemieckich³²”.

²⁹ AAN, MSZ, sygn. 5822, k. 51-52, pismo Poselstwa RP w Helsinkach do MSZ w Warszawie z 21 IV 1936 r.

³⁰ AAN, Sztab Generalny, sygn. 616/47, k. 415, raport attaché wojskowego Poselstwa RP w Helsinkach z 21 II 1925 r.

³¹ AAN, MSZ, sygn. 5825, k. 3, list ambasadora RP w Helsinkach Tytusa Filipowicza do Naczelnika Wydziału Wschodniego MSZ w Warszawie T. Hołówki z 14 III 1927 r.

³² Tamże, k. 4.

Przedmiotem zainteresowania ambasady polskiej były także relacje handlowe Finów z innymi krajami. W październiku 1936 r. ambasador Henryk Sokolnicki donosił: „na skutek podpisania i ratyfikowania fińsko-amerykańskiej umowy taryfowej z 19 maja br. ustalającej cło importowe do Stanów Zjednoczonych [...] na dykty klejone fińskiego pochodzenia na 25% ad valorem (w stosunku do wartości – dop. J.C.), nastąpiła obecnie organizacja eksportu tego artykułu”³³. Inna informacja polskiego dyplomaty brzmiała: „Związek Fabrykantów Przemysłu Bawełnianego, który to przemysł przeżywa ciężki kryzys wobec poważnego dumpingu ze strony Japonii, wystąpił do Rady Ministrów z wnioskiem o zastosowanie w stosunku do wyrobów japońskich ceł maksymalnych. Związek Przemysłu Finlandii popiera ten wniosek”³⁴.

Analiza fińskiej ekonomiki skłaniała poselstwo polskie do sugerowania zwierzchnikom w kraju określonych rozwiązań. Sytuacja taka pojawiła się w związku z rozbudową portu w Oulu (Uleaborg). Raport polskiego przedstawicielstwa w Helsinkach stwierdzał: „w porcie Oulu na brzegu Zatoki Botnickiej w pobliżu miasta Oulu znajduje się w budowie olbrzymia fabryka celulozy [...]. Fabryka ma być gotowa latem 1937 r. i będzie początkowo produkowała 100 000 ton celulozy rocznie, jednak może w razie potrzeby zwiększyć swoją produkcję aż do 300 000 ton rocznie [...]. Uruchomienie powyższego przedsiębiorstwa przemysłowego wpłynie poważnie na ruch okrętowy w porcie Oulu, poważnym już obecnie portem północnej Finlandii [...]. Powyższe Poselstwo komunikuje w związku z pionierską linią Gdynia–Finlandia Zachodnia”³⁵.

Poniższy przykład świadczy, iż ambasada wykonywała na zlecenie centrali w Warszawie zadania poufne, których powodzenie warunkowało podjęcie dalszych, oficjalnych już działań. Ambasador H. Sokolnicki donosił: „według posiadanych przeze mnie poufnych wiadomości istnieją na rynku fińskim dość znaczne wolne kapitały, które byłyby ewentualnie możliwe do wykorzystania za granicą. Na podstawie ostrożnych rozmów z przedstawicielami tutejszych sfer przemysłowych, uważam za możliwe uzyskanie obecnie przez Polskę kredytu w wysokości 15-20 mln złotych na okres czteroletni, który to kredyt mógłby być udzielony rządowi polskiemu w formie zagwarantowania przez sfery finansowe Finlandii większego naszego zamówienia na budowę statków w stocznjach fińskich”³⁶.

Obroty handlowe pomiędzy Polską a Republiką Finlandii pod względem wielkości, kształtowały się różnie w poszczególnych latach. Zasadniczo cechą charakterystyczną wzajemnych relacji była zdecydowana nadwyżka polskiego eksportu nad importem. Wywoływało to silne protesty po stronie fińskiego partnera, dążącego do zwiększenia wywozu własnych towarów. Dane zawarte w poniższym zestawieniu ilustrują skalę problemu, wywołującego zastrzeżenia Finów.

³³ AAN, MSZ, sygn. 5814, k. 98, pismo Poselstwa RP w Helsinkach do MSZ w Warszawie z 12 X 1936 r.

³⁴ Tamże, k. 2, pismo Poselstwa RP w Helsinkach do MSZ w Warszawie z 8 X 1936 r.

³⁵ AAN, MSZ, sygn. 5822, k. 72, pismo Poselstwa RP w Helsinkach do MSZ w Warszawie z 30 X 1936 r.

³⁶ AAN, MSZ, sygn. 5826, k. 17, pismo Poselstwa RP w Helsinkach do MSZ w Warszawie z 5 XI 1936 r.

Polski import i eksport do Finlandii (w mln zł)

1925 (1)		1926 (1)		1928 (2)		1934 (3)		1935 (2)		1936 (2)		1937 (4)		1938 (4)	
Imp.	Eks.	Imp.	Eks.	Imp.	Eks.	Imp.	Eks.	Imp.	Eks.	Imp.	Eks.	Imp.	Eks.	Imp.	Eks.
1,4	15,0	0,7	45,0	3,0	25,0	0,8	15,0	1,00	16,0	2,0	17,0	2,0	25,0	4,5	27,5
+13,6		+44,3		+22,0		+14,2		+15,0		+15,0		+23,0		+23,0	

Źródła:

1. J. Grzymała-Grabowiecki, *Polityka zagraniczna Polski w roku 1926*, Warszawa 1928, s. 166
2. S.F. Królikowski, *Zarys polskiej polityki handlowej*, Warszawa 1938, s. 64
3. AAN, MSZ, sygn. 5826, k. 26, pismo poselstwa RP w Helsinkach do MSZ w Warszawie z 6 II 1936 r.
4. AAN, MSZ, sygn. 9438, k. 7, pismo poselstwa RP w Helsinkach do MSZ w Warszawie z 3 II 1939 r.

Sekretarz poselstwa RP Tadeusz Narzymiski także uważał, że tak znaczne dysproporcje utrudniały stronie polskiej nawiązywanie kolejnych transakcji handlowych. Placówka w Helsinkach monitorowała również w tej kwestii Ministerstwo Przemysłu i Handlu (MPIH) w Warszawie. W piśmie z 14 lutego 1936 r., skierowanym do MPIH, stwierdzono: „cyfry za rok przeszły wynoszą 150,9 mln mkf (marki fińskie w analizowanym okresie 1 zł = 8,77 mkf – dop. J.C.) po stronie importu z Polski, zaś 10,5 mln mkf po stronie eksportu. Stan ten, który trwa już od pewnego czasu, wzbudza tu reakcję, która może przyjąć formy dla naszego eksportu niekorzystne. Dostęp Polski do przetargów rządowych w Finlandii został już zamknięty, bowiem odnośne władze kierują, wobec takiego stanu bilansu handlowego, zamówienia do krajów, które kupują w Finlandii”³⁷. Polskie MPIH otrzymało sugestię ze strony ambasady, aby uczyniło gest „dobrej woli” w stosunku do fińskiego kontrahenta i podjęło próby zmniejszenia dysproporcji bilansu handlowego we wzajemnych relacjach. Pozytywne wrażenie mogłyby zrobić zamówienia Polski na statki handlowe, dźwigi i inne urządzenia portowe, kotły do wyrobu celulozy, wirówki do mleka, wyroby metalowe, papier, a także na materiały na potrzeby wojska³⁸. Podkreślić należy, że w tym okresie gospodarka Finlandii rozwijała się stosunkowo dobrze. Przyjmując wskaźnik wzrostu produkcji przemysłowej w 1928 r. (najlepszym, jeśli chodzi o ekonomikę fińską przed kryzysem) za 100, stwierdzamy, że w roku 1935 wyniósł on 122; dla porównania: na świecie 102, a w Polsce 76³⁹. Wzorem dla polskich rozwiązań urbanistycznych mogło być tempo rozwoju budownictwa miejskiego, szczególnie intensywne w latach 1934-1935. Jak informowało poselstwo, tylko w samych

³⁷ Tamże, k. 22, pismo Poselstwa RP w Helsinkach do wiceministra przemysłu i handlu Miecysława Sokołowskiego z 14 II 1936 r.

³⁸ Tamże, k. 22-23.

³⁹ Z. Landau, J. Tomaszewski, *Gospodarka Polski międzywojennej 1918-1939*, t. III, Warszawa 1982, s. 32. Również w okresie przed kryzysem, w połowie lat dwudziestych, w Finlandii następowały korzystne zmiany w przemyśle. Zob. H. Ylikangas, *Suomen historia solmukohdat*, Helsinki 2007, s. 239.

Helsinkach wzniesiono wówczas 124 nowe obiekty o łącznej kubaturze 940 tys. metrów sześciennych⁴⁰. Pozytywny trend w gospodarce fińskiej trwał również w latach następnych. Przy analogicznym punkcie odniesienia wskaźnik wzrostu produkcji przemysłowej w 1938 r. wyniósł w Finlandii 146, podczas gdy w Polsce 106 (na świecie 119)⁴¹.

Poselstwo polskie w Helsinkach sugerowało również MSZ w Warszawie, aby zbadało, jakie jeszcze towary można zakupić w Finlandii, rezygnując z ich sprowadzania z innych rynków. Finowie byli zainteresowani sprzedażą Polsce towarów o łącznie większej wartości. Naczelny dyrektor Fińskiego Związku Eksportowego w rozmowach z pracownikami ambasady wyraził życzenie, aby umożliwiono Finlandii sprzedaż jej towarów do Polski za – w ujęciu rocznym – 25 mln mkf (tj. za około 2,8 mln zł)⁴².

Towarem sprowadzanym z Finlandii w zwiększonej ilości mogły być różne asortymenty papieru. Kwestia ta, jak informowała helsińska placówka, rozważana była także przez fińskie MSZ w kontekście polskiego importu. Wsparcie MSZ udzielone kierownictwu resortu gospodarczego Finlandii nie było przypadkowe. Chodziło o konsolidację wszystkich sił w celu zwiększenia eksportu i wyrównania własnego bilansu handlowego. Otóż z wyliczeń strony fińskiej wynikało, że Polska zakupiła na różnych rynkach europejskich w 1935 r. 7165 ton papieru, z czego tylko 17,45% w Finlandii. Ponieważ kraj ten zajmował w Europie czołowe miejsce w produkcji papieru, Finowie zainteresowani byli jego sprzedażą do Polski w zwiększonym zakresie. Nie ulega wątpliwości, że sporządzając raport dla MSZ w Warszawie, Henryk Sokolnicki próbował pośrednio wpłynąć na zainteresowanie polskich firm zakupem papieru przede wszystkim u fińskiego partnera⁴³.

Sprawa była na tyle poważna, że wywoływała również niezadowolenie fińskich kół przemysłowych, które nie potrafiły wejść na polski rynek ze swoimi wyrobami, a także kół rolniczych z powodu konkurencji dobrego jakościowo polskiego zboża i jego przetworów. Lobby handlowe spowodowało, iż na początku 1936 r. parlament Finlandii uchwalił ustawę o zabezpieczeniu handlu, która jednak z powodu uwarunkowań fińskiej polityki zagranicznej nie została skierowana przeciwko Polsce⁴⁴. Niemniej jednak wspomniany akt prawny upoważniał rząd Finlandii do wprowadzenia restrykcji wobec kontrahentów pochodzących z tych krajów, które stosowały utrudnienia w realizacji fińskiego eksportu. Charakter, zakres i forma restrykcji miały proporcjonalnie odpowiadać działaniom skierowanym przeciwko ekonomicznym interesom Finlandii. Rada Ministrów zobowiązana była do regulowania tych kwestii na mocy specjalnego rozporządze-

⁴⁰ AAN, MSZ, sygn. 5822, k. 63, pismo Poselstwa RP w Helsinkach do MSZ w Warszawie z 28 III 1936 r.

⁴¹ Z. Landau, J. Tomaszewski, *Gospodarka Polski międzywojennej 1918-1939*, t. IV, Warszawa 1989, s. 59.

⁴² AAN, MSZ, sygn. 5826, k. 31, pismo sekretarza Poselstwa RP w Helsinkach T. Narzyńskiego do MSZ w Warszawie z 6 II 1936 r.

⁴³ AAN, MSZ, sygn. 5827, k. 5, pismo Poselstwa RP w Helsinkach do MSZ w Warszawie z 31 III 1936 r.

⁴⁴ AAN, MSZ, sygn. 5826, k. 29, List sekretarza ambasady RP w Helsinkach T. Narzyńskiego do MSZ z 6 II 1936 r.

nia⁴⁵. Informowanie polskiego MSZ o możliwości zastosowania przez Finlandię działań o charakterze represyjnym miało, w założeniu polskiego poselstwa, spowodować określony nacisk na koła gospodarcze w Polsce. Pamiętać należy również, że dobrze układająca się współpraca gospodarcza w dużym stopniu stymuluje relacje natury politycznej. Polityka zagraniczna Rzeczypospolitej w dwudziestolecie międzywojennym miała określone cele wobec Finlandii⁴⁶, z czego polscy dyplomaci w Helsinkach doskonale zdawali sobie sprawę, kierując uwagę centrali na rozwiązania w tym właśnie kierunku.

Działania polskiej placówki zmierzały więc do ukazania atrakcyjności fińskiego partnera. Finlandia, z racji stosunkowo niewielkiej liczby ludności, miała taki sam rynek wewnętrzny. Pomyślnie rozwijająca się produkcja przemysłowa sprzyjała zatem eksportowi. Zdaniem posła Sokolnickiego fakt ten powinien być uwzględniony przez stronę polską.

Helsińskie przedstawicielstwo dyplomatyczne podejmowało również działania związane z promocją niektórych wydarzeń gospodarczych w Polsce. Przykładem są targi poznańskie organizowane w 1939 r. Otóż na „prośbę dyrekcji targów w Poznaniu, ambasada RP w Helsinkach przeprowadziła działania informujące kręgi przemysłowe w Finlandii o poznańskiej imprezie handlowej. Akcja informacyjna przeprowadzona została za pośrednictwem fińskiego biura podróży »Kaleva« oraz biuletynu prasowego ambasady, wychodzącego w języku fińskim i szwedzkim. Skierowano ponadto odnośne pisma bezpośrednio do czołowych firm importowych, których obecność na targach byłaby pożądana»⁴⁷. Warto na tym przykładzie podkreślić, że polska placówka w Finlandii w kwestiach gospodarczych współpracowała bezpośrednio z podmiotami gospodarczymi w kraju, bez pośrednictwa MSZ. Podobnie było w kwestii komunikacji lotniczej pomiędzy oboma krajami. Dyrekcja PLL „LOT”, promująca w Finlandii polskie lotnictwo cywilne, zwracała się do polskiej placówki dyplomatycznej w Helsinkach z wnioskiem o wsparcie tej akcji⁴⁸.

Bardzo ważną rolę we współpracy gospodarczej Polski i Finlandii odgrywała wspomniana już problematyka morska. W 1937 r. w Gdyni odbył się zjazd kierowników polskich przedstawicielstw dyplomatycznych w krajach regionu bałtyckiego. Obecny był również poseł RP w Helsinkach H. Sokolnicki. W przedstawionym referacie dyplomata dokonał analizy i oceny współpracy polsko-fińskiej w dziedzinie polityki morskiej. Stwierdził m.in.: „udział Polski w ruchu portowym Finlandii na tle ogólnego ruchu portowego oraz jej udział w obrotach handlowych na tle ogólnego obrazu tych obrotów wykazuje duże dysproporcje tych dwóch dziedzin na niekorzyść ruchu morskiego: szóste miejsce Polski przy 3,2% w obrotach handlowych i czternaste miejsce przy 1,3% (łącznie z Gdańskiem) w ruchu morskim. Udział

⁴⁵ AAN, MSZ, sygn. 5821, k. 6, pismo ambasadora RP w Helsinkach H. Sokolnickiego do MSZ w Warszawie z 9 I 1936 r.

⁴⁶ *Polityka morska państw bałtyckich i skandynawskich w świetle referatów polskich placówek dyplomatycznych i konsularnych na zjazd bałtycki w Gdyni w 1937 r.*, red. A.G. Dąbrowski, P. Kolański, Słupsk 2004, s. 44.

⁴⁷ AAN, MSZ, sygn. 9438, k. 25, pismo Poselstwa RP w Helsinkach do MSZ w Warszawie z 3 II 1939 r.

⁴⁸ AAN, MSZ, sygn. 3200, k. 57-58, pismo dyrekcji PLL „LOT” do Poselstwa RP w Helsinkach z 23 X 1935 r.

bandery polskiej w ogólnym ruchu portowym przedstawia się jeszcze bardziej opłakanie (za banderami estońską i łotewską). W 1935 r. na 15 000 statków w ruchu portowym Finlandii było zaledwie 56 statków polskich (0,37%). Jako minimum naszych ambicji w dziedzinie ruchu morskiego należałoby uważać osiągnięcie poziomu naszego udziału procentowego w obrotach handlowych i utrzymywanie tego poziomu przy dalszym rozwoju stosunków gospodarczych⁴⁹. Wnioski Sokolnickiego zmierzały więc do kwestii zasadniczej: „powiększenia ruchu okrętowego między obu krajami”. W sprawie tej dyplomata pisał: „korzystne wyniki tego rodzaju uaktywnienia naszej polityki morskiej można widzieć następujące: – ożywienie wymiany handlowej, czynnik ważny nie tylko ze względu na doraźne korzyści natury gospodarczej, ale również na wypływający z niezwykle realnej i konkretnej mentalności Finów wpływ tego [...] ożywienia na stosunki polityczne. – Podniesienie prestiżu Polski przez zajęcie miejsca w ważnej dziedzinie życia Finlandii. – Zbliżenie społeczeństw obu krajów na gruncie kulturalnym i gospodarczym, i mogące stąd wyniknąć zwiększenie popularności i znajomości Polski, czynniki ważne ze względu na wrodzoną nieufność mentalności fińskiej i wynikającą stąd ostrożność w angażowaniu się politycznym wobec krajów mało znanych. – Korzyści natury propagandowej i turystycznej”⁵⁰.

Prasa fińska śledziła z uwagą to wszystko w Polsce, co dotyczyło kondycji gospodarczej polskiego partnera. Placówka w Helsinkach sporządzała raporty na ten temat, przesyłając je później kierownictwu MSZ w Warszawie. Rzecz ciekawa: nawet krytyczne informacje o polskiej gospodarce nie obniżały zainteresowania Polską, jako kontrahentem handlowym. „Hufvudstadsbladet” w artykule *Sytuacja kryzysowa w Polsce* z 4 maja 1936 r. donosił: „sytuacja europejska nagle się zaostrzyła i zmusiła Polskę do zbrojenia się, co pogorszyło sytuację ekonomiczną kraju. Przemysł oświadczył, iż pracować nie może wobec nowych podatków i ograniczeń produkcji i zbytu; bogaci chłopci krzyknęli, że ich rujnują. W istocie kryzys ekonomiczny znowu się pojawił, a z nim powiększenie bezrobocia i niezadowolenia”⁵¹. Korespondent „Uusi Suomi” w wydaniu z 5 maja 1936 r. stwierdził: „ograniczono obrót monetarny [...]. Mimo dużej presji na kartele nie zdołano obniżyć cen artykułów przemysłowych do poziomu cen rolnych. Nie zdołano również uzyskać kredytów zagranicznych wobec niepewności rynków [...]. Z tego wyniknął brak kapitałów, zmniejszanie się produkcji, pogorszenie bilansu płatniczego i stałe, choć powolne zmniejszanie się zapasów kruszcu w banku emisyjnym”⁵². Tego typu informacje pozwalały poznać punkt widzenia strony fińskiej, dotyczący szeroko rozumianego kontekstu ewentualnych rokowań handlowych z polskimi podmiotami gospodarczymi.

Opracowania i meldunki polskiego przedstawicielstwa w Helsinkach miały charakter głównie informacyjno-doradczy. Decyzje podejmowane w Warszawie przez

⁴⁹ *Polityka morska państw ...*, s. 48.

⁵⁰ AAM, MSZ, sygn. 2581, k. 20, opracowanie H. Sokolnickiego nt. gospodarki morskiej Finlandii (z połowy lat trzydziestych).

⁵¹ AAN, MSZ, sygn. 5838, k. 46-47, Artykuł „Sytuacja kryzysowa w Polsce” z 4 V 1936 r.

⁵² Tamże, k. 48, Korespondencja Birnbauma w „Uusi Suomi” na temat reglamentacji pieniężnej w Polsce z 5 V 1936 r.

czynnikami rządowe lub firmy eksportowe, wobec braku kontaktów osobistych, podbudowane mogły być w ten sposób znajomością fińskich realiów polityczno-ekonomicznych. Analiza bilateralnych relacji na tej płaszczyźnie pozwala na pewne wnioski. Państwo polskie nie prowadziło skoordynowanej polityki gospodarczej wobec Finlandii. Zabrakło również wystarczającej promocji rynku fińskiego w Polsce i polskiego w Finlandii, a więc właśnie tego, co proponowała placówka dyplomatyczna w stolicy tego kraju.

Summary

The role of the Polish diplomatic mission in Helsinki in creating Polish-Finnish economic relations during the interwar period

Finland was not in the main focus of Poland's diplomatic policy, neither was it a strategic economic partner of the Second Polish Republic. While political relations were a function of the various interests of both countries and conflicting opinions about the situation in Central Eastern Europe, the economy could have been a factor in fostering integration between the two countries. Germany and Great Britain played a key role in Finland's trade. Regardless of that, Polish exports to Finland met with a positive response from Finnish political and economic circles. Nevertheless, the Finns aimed at getting their products to the Polish market in larger quantities. Therefore Polish-Finnish relations were meant to reduce the disparity between Finnish exports and imports. The Polish diplomatic mission based in Helsinki was engaged in stimulating Polish-Finnish economic relations. In this field its role was important to the extent that Polish economic circles in Finland had no economic representations on their own during the interwar period. The reports and analyses which were sent to Warsaw, were above all, of an informative and advisory nature. However, it should be noted that the diplomatic mission in Helsinki also took actions promoting economic events in Poland. Since it was familiar with Finnish reality certain solutions were suggested.